

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

จากอดีตสู่ปัจจุบันมนุษย์ได้มีวิวัฒนาการในด้านต่างๆ เพื่อการดำรงชีพให้อยู่รอดตั้งแต่ครั้งโบราณ มีการประดิษฐ์อุปกรณ์ข้าวของเครื่องใช้ขึ้นเพื่อใช้ดำรงชีพ และได้มีการพัฒนาตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง อุปกรณ์เครื่องใช้สอยต่างๆ มีความหลากหลายและสะดวกใช้ อีกทั้งยังมีความสวยงาม ประณีต สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือ และภูมิปัญญา เป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรม เป็นมรดกที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ไทย สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา และจิตใจของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

หัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นงานฝีมือที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ที่เกิดจากการดัดแปลงประดิษฐ์ คิดค้น และนำเอาวัสดุต่างๆ ที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น มาประดิษฐ์เป็นสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และจำเป็นต้องมีอยู่ในสังคมต่าง ๆ ทั่วไป เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้หัตถกรรมทุกประเภทจึงเกิดขึ้น เพื่อเป็นสิ่งอำนวยความสะดวก ประโยชน์ใช้สอยควบคู่กันไปกับความงดงาม ความประณีตโดยอาศัยภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมา (พรชัย สุจิตต์ และคณะ, 2529. หน้า 40)

คำว่า "ภูมิปัญญา" ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า wisdom ซึ่งมีความหมายว่า ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541. หน้า 24)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเรียนรู้มาจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้อง หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่างๆ ความรู้เหล่านี้สอนให้เด็กเคารพผู้ใหญ่ มีความกตัญญูรู้คุณพ่อแม่ และผู้มีพระคุณ มีความเอื้ออาทรต่อคนอื่น รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันข้าวของเครื่องใช้ของตนให้แก่ผู้อื่น ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่มีคุณธรรม สอนให้คนเป็นคนดี สอนให้คนเคารพธรรมชาติ รู้จักพึ่งพาอาศัยธรรมชาติโดยไม่ทำลาย ให้เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และคนที่ล่วงลับไปแล้ว (ดร.ยุวบุษ ทินนะลักษณ์, 2549. หน้า 19)

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้เรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับปลา การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า ทอเสื่อ การสานตะกร้าและเครื่องใช้ด้วยไม้ไผ่ ด้วยหวาย การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องมือทางการเกษตร นอกจากนั้น ยังมีศิลปะดนตรี การฟ้อนรำ และการละเล่นต่างๆ รวมไปถึงการแสดงออกถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่มาถ่ายทอดเป็นงานหัตถกรรมเช่น

การนำเอาวัฒนธรรมความเป็นอยู่การแต่งกายต่างๆมาประยุกต์เป็นของฝากของที่ระลึก เป็นต้น
ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ และถ่ายทอดมาให้เรา
มีวิธีการหลายอย่างที่ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบันด้วย คือ

การอนุรักษ์ คือ การบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้

การฟื้นฟู คือ การรื้อฟื้นสิ่งที่ดีงามที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิก ให้กลับมาเป็น
ประโยชน์ เช่น การจำลองวิถีชีวิตของชาวเขามาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา

การประยุกต์ คือ การปรับ หรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ให้
เหมาะกับสมัยใหม่และนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงในเรื่องของสถานที่ท่องเที่ยวตลอดจนวัฒนธรรม
ดั้งเดิมของล้านนาไทย และยังมีวิถีชีวิตของชนเผ่าบนที่สูง หรือ “ชาวเขา” ประกอบด้วยกลุ่มชน
จำนวน ๙ กลุ่ม คือ กะเหรี่ยง แม่เฒ่า ลีซอ อีเก้อ มูเซอ ลัวะ ถิ่น ชมุ มีลักษณะวัฒนธรรมของ
ตนเองที่แตกต่างกันไป ชาวเขาเหล่านี้เป็นตัวแทนของภาษา วัฒนธรรม รูปแบบการแต่งกาย และ
ระบบความเชื่ออย่างมากมายนับไม่ถ้วน จึงทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ซ้ำของเครื่องใช้ เครื่องแต่งกายรวม
ไปถึงของฝากของที่ระลึกอย่างเช่น ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกตุ๊กตาชาวเขา ของศูนย์หัตถกรรมของที่
ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีการผลิตสินค้าและ
ผลิตภัณฑ์ตุ๊กตาชาวเขาอย่างหลากหลายจนเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและ
ชาวต่างชาติ เมื่อความต้องการเพิ่มมากขึ้นทำให้สินค้าที่ผลิตออกมามีรูปแบบที่ซ้ำๆกัน และขาด
ความโดดเด่น

เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงความสำคัญของตัวผลิตภัณฑ์ที่ถูกสร้างมาจากความคิด
สร้างสรรค์และภูมิปัญญาจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษา เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และ
บรรจุภัณฑ์ของที่ระลึกตุ๊กตาชาวเขาที่เป็นตัวแทนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ของ
ศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
นอกจากจะเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีให้กับผลิตภัณฑ์แล้ว ยังเป็นการช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับ
ผลิตภัณฑ์อีกด้วย

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพัฒนา เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกตุ๊กตาชาวเขา เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว ของศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และออกแบบบรรจุภัณฑ์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกตุ๊กตาชาวเขาเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ของศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษากระบวนการออกแบบและการบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกตุ๊กตาชาวเขาเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ของศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกตุ๊กตาชาวเขาเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ของศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
4. เพื่อออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับของที่ระลึกตุ๊กตาชาวเขาเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงสภาพทั่วไปของผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกตุ๊กตาชาวเขาเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว ของศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
2. ทำให้ทราบถึงกระบวนการออกแบบและการบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกตุ๊กตาชาวเขาเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว ของศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
3. ได้ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกตุ๊กตาชาวเขาเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว ของศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
4. ได้บรรจุภัณฑ์สำหรับผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกตุ๊กตาชาวเขาเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงพัฒนา ซึ่งนักวิจัยในที่นี้หมายถึงนิสิตภาควิชาออกแบบบรรจุภัณฑ์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ส่วนผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกตุ๊กตาชาวเขาเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ของศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

1. ขอบเขตด้านผู้ผลิต ในงานวิจัยนี้หมายถึง ศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

1.1 ประวัติความเป็นมาของศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

1.2 แนวคิดนโยบายด้านการดำเนินงานของศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

1.3 กระบวนการเตรียมวัตถุดิบ การผลิต และการตรวจสอบแก้ไขผลิตภัณฑ์

2. ขอบเขตด้านผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกตุ๊กตาชาวเขาเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ของศูนย์หัตถกรรมของที่ระลึก บ้านเหล่า ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีผลิตภัณฑ์ที่เลือกทำการศึกษาและพัฒนา 5 ชนิด คือ

2.1 ที่ใส่กระดาษโน้ตติดตุ๊กตาชาวเขาเผ่ามูเซอ

2.2 แจกันหลอดแก้วติดตุ๊กตาชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง

2.3 ที่ใส่อุปกรณ์เครื่องเขียนติดตุ๊กตาชาวเขาเผ่าอาข่า

2.4 กรอบรูปติดตุ๊กตาชาวเขาเผ่าลีซู

2.5 ตุ๊กตาชาวเขาเผ่ามูเซอ, กระเหรี่ยง, อาข่า, ลีซู

3. ขอบเขตด้านการตลาดและการจัดจำหน่าย

3.1 การจัดการและการจัดจำหน่าย

3.2 กลุ่มตลาดเป้าหมาย

3.3 พฤติกรรมผู้บริโภค

4. ขอบเขตด้านบรรจุภัณฑ์

4.1 ที่ใส่กระดาษโน้ตติดตุ๊กตาชาวเขาเผ่ามูเซอ 1 โครงสร้าง 1 กราฟิก

4.2 แจกันหลอดแก้วติดตุ๊กตาชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง 1 โครงสร้าง 1 กราฟิก

4.3 ที่ใส่อุปกรณ์เครื่องเขียนติดตุ๊กตาชาวเขาเผ่าอาข่า 1 โครงสร้าง 1 กราฟิก

4.4 กรอบรูปติดตุ๊กตาชาวเขาเผ่าลีซู 1 โครงสร้าง 1 กราฟิก

4.5 ตุ๊กตาชาวเขาเผ่ามูเซอ กระเหรี่ยง อาข่าและลีซู 1 โครงสร้าง 1 กราฟิก

4.6 คู่มือประวัติความเป็นมาของชาวเขาเผ่าต่าง 4 กราฟิก

รวม 5 โครงสร้าง 9 กราฟิก

นิยามศัพท์เฉพาะ

ตุ๊กตา หมายถึง ของเด็กเล่นที่ทำขึ้นเป็นรูปคนหรือสัตว์ มักมีขนาดเล็กกว่าตัวจริง (ราชบัณฑิตยสถาน 2542 หน้า 471)

ชาวเขา หมายถึง ชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่บนภูเขาสูง (พจนานุกรมนักเรียนฉบับสมบูรณ, 2548. หน้า 156)

หัตถกรรม หมายถึง งานช่างที่ทำด้วยมือ โดยถือประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542. หน้า 1280)

ศิลปหัตถกรรม หมายถึง ศิลปวัตถุที่เป็นผลงานประเภทศิลปะประยุกต์ มีจุดประสงค์และความต้องการในด้านประโยชน์ใช้สอย เช่น งานโลหะ งานถักทอ งานเย็บปักถักร้อย งานแกะสลัก เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542. หน้า 1102)

ผลิต หมายถึง ทำให้เกิดขึ้นมีขึ้นตามต้องการ ด้วยอาศัยแรงงานหรือเครื่องจักร เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542. หน้า 727)

ฉลาก หมายถึง รูป ร้อยประดิษฐ์ เครื่องหมายหรือข้อความใดๆ ที่แสดงไว้ที่ภาชนะหรือหีบห่อบรรจุยา อาหาร หรือผลิตภัณฑ์อื่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542. หน้า 333)

บรรจุ หมายถึง บรรจุวัสดุลงในภาชนะเพื่อเก็บรักษาหรือขนส่ง (เฉลิมชัย หอนาค, 2538. หน้า 30)

กระบวนการผลิต หมายถึง ขบวนการแบบแผน กรรมวิธี หรือลำดับการกระทำซึ่งดำเนินต่อเนื่องกันจนสำเร็จลง ณ ระดับหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525. หน้า 34)

การจัดจำหน่าย หมายถึง กระบวนการขาย แจก แลกเปลี่ยน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542. หน้า 230)

การพัฒนา หมายถึง กระบวนการค้นคว้า การคิดออกแบบ แก้ไขปรับปรุง เพื่อให้ได้มาซึ่งบรรพจน์ที่ดี (สาคร คันธโชติ, 2528. หน้า 6)

ออกแบบ หมายถึง ประดิษฐ์รูปแบบออกมาอย่างสร้างสรรค์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532. หน้า 759)

การออกแบบ หมายถึง การใช้ความคิดในงานศิลปะ ด้วยการเลือกการจัดวัสดุ เครื่องมือ เพื่อสร้างสรรค์งานศิลปะที่มีรูปแบบให้เหมาะสมกับหน้าที่ในด้านความงามและอรรถประโยชน์ หรือสร้างสรรค์งานศิลปะบริสุทธิ์ที่มีความมุ่งหมาย ในด้านความงามความซาบซึ้ง ความสะเทือนใจ เพื่อให้เกิดความนิยม (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2527. หน้า 1)

ผลิตภัณฑ์ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ค้นคว้า ออกแบบ ประดิษฐ์ขึ้น เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการดำรงชีพ

การบรรพจน์ หมายถึง สิ่งที่ทำให้อำนาจภายในให้ปลอดภัย สะดวกต่อการขนส่ง ใช้อำนวยให้เกิดประโยชน์ทางการค้า และการบริโภค (ประชิด ทิณบุตร, 2531. หน้า 1)

กราฟิก หมายถึง ระบบรวมในการเตรียมสินค้าสำหรับการขนส่งและการจัดจำหน่าย การเก็บรักษา และการตลาด โดยใช้ค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผลิตภัณฑ์ (เฉลิมชัย หอนาค, 2538. หน้า 30)

สไตล์ (Style) หมายถึง แบบฉบับเฉพาะของตน (กนิษฐา นาวาวัฒน์, 2528. หน้า 626)